

Skipulagsstofnun
Sigurður Ásbjörnsson
Laugavegi 166
150 REYKJAVÍK

Garðabær, 24. október 2017
2017090021/42-2
LÁ, TB
gg/tb

Virkjun í Hverfisfljóti, frummatsskýrsla

Vísað er til bréfs frá Skipulagsstofnun, dags. 14. september sl., þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um frummatsskýrslu allt að 9,3 MW virkjunar við Hnútu í Hverfisfljóti, Skaftárhreppi. Sérstaklega er farið fram á það að umsagnaraðili skoði, út frá starfssviði sínu, hvort hann telji að á fullnægjandi hátt sé gerð grein fyrir fyrirhugaðri framkvæmd og umhverfi, umhverfisáhrifum og mati framkvæmdaraðila á þeim, mótvægisáðgerðum og vöktun og hvort þörf sé á að kanna tiltekin atriði frekar. Beðist er velvirðingar á því hve dregist hefur að svara þessu erindi.

Almennt:

Náttúrufræðistofnun hefur farið yfir frummatsskýrsluna og þykir rétt að nefna hér tvö atriði sem eiga almennt við um gæði skýrslunnar. Í fyrsta lagi þyrfti öll myndræn framsetning að vera mun betri en þetta á bæði við um þar sem bein áhrif verða og þar sem fjallað er um ásýnd. Vegir/slóðar og lagnaleiðir eru t.d. sýndar sem brotastrik á loftmyndum en leiðum ekki fylgt eftir í landi, nema mjög takmarkað, t.d. mætti sýna myndir af völdum köflum. Einnig virðist stundum vanta staðarheiti á myndir og þær ekki settar í samhengi við framkvæmdina sbr. t.d. myndir 6.3 og 6.4. Í öðru lagi má segja um rannsóknir að þær eru mjög takmarkaðar, fyrir utan rannsóknir á gróðurfari og fuglarannsóknir lýsa ástandi á þeim tíma sem þær voru gerðar, jarðfræðirannsóknir vantar og allar rannsóknirnar eru komnar til ára sinna en betur verður farið yfir þetta hér á eftir.

Jarðfræði:

Skaftáreldar og Skaftáreldahraun hafa hátt verndargildi bæði á landsvísu og heimsvísu. Þetta er eitt mesta eldgos á sögulegum tíma hérlendis, atburðir gossins eru vel skráðir og því er hægt að rekja gang gossins og hraunflæði. Í kjölfar gossins urðu sögulegir hörmungar hér á landi og áhrifa þess gætti víða erlendis.

Allar rannsóknir og athuganir miðast við árin fyrir 2008 og því vantar nýlegar rannsóknir og mælingar t.d. er ekki að finna í frummatsskýrslunni jarðfræðikort af svæðinu (nema mjög gróft kort á bls. 39) og það vantar jarðfræðilega úttekt sem gæti t.d. stutt við eftirfarandi fullyrðingu sem sett er fram á bls 40: „Á fyrirhuguðu virkjunarsvæði eru engar þekktar sérstakar jarðfræðiminjar sem ekki fyrirfinnast á öðrum stöðum. Ofangreind hraun munu þó

skerðast að nokkru leyti.“

Á bls. 38 í frummatsskýrslunni kemur fram að Skaftáreldarhraun er alls tæplega **600 km²** (er um 589 km²) en prósentuútreikningar virðast gera ráð fyrir að það sé 6000 km² (6% af heildarflatarmáli Íslands), sjá bls. 41 og 42, og þeir því rangir. Að mati Náttúrufræðistofnunar er alls ekki rétt eða eðlilegt að reikna eða meta rask á hrauni, eða tap á verndargildi hrauns, með því að gefa það upp sem prósentur af heildarflatarmáli, í þessu tilfalli öllu Skaftáreldahrauni. Hér er um að ræða rask á vel afmörkuðu svæði jarðmyndunar sem hefur alþjóðlegt gildi í jarðsögunni og nýtur sérstakrar verndar skv. 61 gr. laga um náttúruvernd og er í dag að mestu óröskuð heild. Auk þess sem það er ekki góð aðferð að reikna tap á verndargildi sem prósentuhlutfall verður að benda á að í frummatsskýrslunni er hvergi fjallað um allt annað rask sem nú þegar hefur orðið á hraunum landsins, þ.m.t. Skaftáreldarhrauni, og því einfaldlega ekki um eðlilega eða sanngjarna nálgun að ræða.

Rask á Skaftáreldahrauni er óafturkræft og felst raskið í byggingu stöðvarhúss, pípu- og veglagningu og námasvæði. Núpahraun er eldri hraunmyndun frá nútíma og nýtur einnig verndar samkvæmt fyrrgreindri grein. Yfirborð þessa tveggja hrauna er vel sýnilegt og þrátt fyrir að hluti Skaftáreldahrauns innan framkvæmdasvæðis sé að hluta hulið áframburði/sandi, þá er verndargildi þess ekki minna. Hraun runnin á sögulegum tíma hafa yfirleitt meira gildi en eldri hraun. Í Núpahraun verður lögð 2,3 km löng þrýstípípa og þjónustuvegur. Gert er ráð fyrir 25 m breiðu beltum meðfram lögninni sem raskar hrauni (tafla 3.1). Á mynd 1.2 eru sýndur munur á núverandi tillögu á lagningu þrýstípípu (gul lína) og hvernig hún var skv. matsáætlun (blá lína). Með núverandi tillögu verður meira rask á Núpahrauni. Á bls. 41 segir: „Áhrif vegna annarra framkvæmdaþátta eru talin nokkuð neikvæð, en aðrir hlutar virkjunar verða á eldhrauni (Núpahrauni) sem þó hefur minna verndargildi vegna gróðurhulu.“ Þetta er síðan skýrt út á bls. 42 þar sem er vísað er í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd en þar segir: „Eldhraun sem er að öllu leyti sandorpið eða hulið jarðvegi og gróðri og ekki er lengur hægt að greina hvort um hraun sé að ræða hefur að öllu jöfnu tapað þeim einkennum sem mynda verndargildi þess sem jarðmyndunar eða „hraunvistgerðar“ og nýtur það því ekki sérstakrar verndar samkvæmt greininni.“ Að mati Náttúrufræðistofnunar á þetta eingöngu við þegar alls ekki er hægt að greina lengur hvort um hraun er að ræða eða ekki, þ.e. þetta á t.d. ekki við um mosavaxið hraun, og ef það á að nota þessi rök þarf að sýna þau svæði sem þetta á við í frummatsskýrslunni/matsskýrslunni, t.d. með myndum og kortlagningu þeirra svæða sem þetta á við um.

Á mynd 3.10 eru sýnd fimm fyrirhuguð efnistökusvæði á Skaftáreldahrauni, auk malarnámu í landi Seljahlíðar. Ekki er ljóst í frummatsskýrslunni hver efnisþörfin er, en á bls. 21 eru taldar upp nokkrar rúmmálsstærðir sem gefa samtals um 60.000 m³. Gera þarf betur grein fyrir efnisþörf framkvæmdarinnar og hvaða efnismagn er ráðgert að sækja í hvern efnistökuastað fyrir sig. Eins vantar upplýsingar um tiltækt efnismagn í núverandi námu í landi Seljalands. Allt efnisnám á hrauni veldur óafturkræfu raski.

Þrátt fyrir að um sé að ræða rennslisvirkjun, þá er gert ráð fyrir að lítið uppistöðulón myndist við stíflugarðinn. Ekki er gerð grein fyrir þessu lóni eða áhrifum þess á umhverfið, t.d. sandfoki þegar lítið vatnsmagn er í ám og lóni.

Á bls. 44 kemur fram að mikill aurburður er í Hverfisfljóti sem byggir á mælingum frá 1981-2005. Einnig kemur fram að mælingar hafi hafist á ný 2016. Meðalstyrkur svifaurs í

Hverfisfljóti við Þjóðveg á árunum 1981-2005 er gefinn upp 1.850 mg/l. Ekki kemur fram hvort svipað magn af svifaur mælist í dag. Til samaburðar mælist mestur aurstyrkur í Lagarfljóti um og yfir 100 mg/l (Heimild: Hákon Aðalsteinsson 2010. Grugg og gegnsæi í Lagarfljóti fyrir og eftir gangsetningu Kárahnjúkavirkjunar. Landsvirkjun, LV2010/123. 10 bls). Það er ljóst að svifaur í Hverfisfljóti er mjög mikill og þarf að gera mun betur grein fyrir því hvernig tekist verður á við ástíðabundið magn svifaurs t.d. í aðrennslis- og frárennslisgöngum. Á bls. 15 kemur fram að nánari útfærsla á **aurskolunarmannvirki** verði ljós í verkhönnun. Gera þarf betur grein fyrir því mannvirki ásamt því að gera grein fyrir áætluðu magni af aur sem safnast fyrir og hvað verður gert við aur sem skolast út. Þá væri einnig eðlilegt að gera grein fyrir hvaða áhrif virkjunin mun hafa á virk rof og landmótunarferli í Hverfisfljóti.

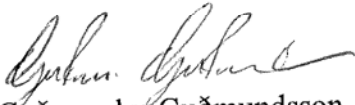
Á bls. 41-42 er talið að virkjun Hverfisfljóts varði almannahagsmuni þar sem hún stuðli að öruggari og öflugri raforkuafhendingu og þ.a.l. sé um brýna nauðsyn að ræða sem „réttlæti“ röskun á t.d. hraunum sem njóta sérstakrar verndar skv. 61. gr. laga um náttúruvernd. Náttúrufræðistofnun telur að þetta þurfi að rökstyðja mun betur því rökstuðningurinn er mjög almenns eðlis og gæti þess vegna átt við alla raforkuframleiðslu.

Gróðurfar: Náttúrufræðistofnun gerir ekki athugasemd við gróðurfarsrannsóknir að öðru leiti en því, eins og kemur fram í frummatsskýrslunni, að rannsóknir fóru fram seint að sumri og að þær ná ekki til svæðisins í heild vegna breytinga á framkvæmdinni.

Fuglalíf: Náttúrufræðistofnun telur ekki ástæðu til að gera athugasemdir við rannsóknir á fuglalífi nema að rannsóknið eru að verða 10 ára gamlar og gefa því kannski ekki rétta mynd af fuglalífi á svæðinu í dag þó líklegast sé það svipað. Til dæmis kemur fram í frummatsskýrslunni að stórt sílamávsvarp er horfið og í núverandi skýrslu er ekki gert ráð fyrir að færa vegstæði sem áður stóð til að færa þar sem það átti að liggja í miðju varpinu. Hér er tekin sú afstaða að skerða frekar mögulegt búsvæði sílamávs, vegna núverandi stöðu stofnsins, án tillits til þess að hann gæti átt afturkvæmt á svæðið. Þetta sýnir bæði að vettvangsrannsóknir sem aðeins gefa mynd af svæðinu á tilteknum tíma geta fljótt úrelts en jafnframt að skýrsluhöfundar virðast ekki skoða áhrif framkvæmda m.t.t. tíma og hugsanlegra breytinga enda t.d. engin vöktun farið fram á svæðinu frá fyrri rannsóknum.

Vatnalíf: Í umfjöllun um vatnalíf er talið að áhrif á það verði engin þar sem Hverfisfljót er ekki fiskgengt þar sem virkjunin er fyrirhuguð, sjá bls. 62. Náttúrufræðistofnun bendir á að líf í vötnum er meira en fiskur og eðlilegt að í matsskýrslu sé gerð grein fyrir því vatnalífi sem er til staðar og hvaða áhrif fyrirhuguð virkjun mun hafa á það. Umfang slíkrar umfjöllunar fer þá eftir aðstæðum hverju sinni.

Virðingarfyllt

Guðmundur Guðmundsson
starfandi forstjóri

Trausti Baldursson

